

DOI: <https://doi.org/10.31392/NZ-npu-147.2020.17>

УДК 741/743

Подволоцька О. С.

**РОЛЬ МІЖДИСЦИПЛІНАРНИХ ЗВ'ЯЗКІВ
У ФОРМУВАННІ ФУНКЦІЇ ПРОСТОРОВОГО БАЧЕННЯ:
ПРОБЛЕМИ І ПРОЄКТНІ ПЕРЕДУМОВИ
(на прикладі навчання студентів дизайнерських факультетів)**

У статті розглядається одна з ключових проблем освіти – потреба взаємозв'язку різних галузей знань заради істотної зміни її якості. Автор аналізує необхідність трансформації методологічних підходів, як основних джерел формування професійних якостей, та розглядає необхідність міждисциплінарних зв'язків в динаміці педагогічних процесів. Досліджує роль даних зв'язків у формуванні функції просторового бачення, як одну з умов для створення ефективної системи освіти.

***Ключові слова:** методологічна реконструкція, міждисциплінарні зв'язки, професійні можливості, функції просторового бачення.*

Кваліфікаційні вимоги до випускників дизайнерських факультетів передбачають чітку усвідомленість особливості просторової композиційної організації та володіння досвідом просторової побудови. Студенти повинні отримати міцну науково-теоретичну базу цілісного бачення великої форми в просторі у глибокому взаємозв'язку з внутрішніми елементами та зовнішніми об'єктами.

Зростаюча **актуальність** даної проблеми пов'язана з тим, що в системі підготовки дизайнерів виникають нові умови, що пов'язані з динамічними змінами навколишнього середовища. У зв'язку з чим, студент повинен мати просторове бачення, гнучке мислення, вміння перебудовувати власну діяльність в рухливих зовнішніх умовах. Стратегія методологічної реконструкції вищої освіти повинна бути спрямована на формування вищих форм мислення. Формування просторового бачення є багатоступеневим та інтегрованим процесом. Він прямо пов'язаний та постійно переплітається з просторовим мисленням. Володіння процесуальними сторонами міждисциплінарних зв'язків відкривають можливості для цілеспрямованої організації формування функції просторового бачення. Відповідно, педагогічне управління даним процесом, можливе за рахунок виділення та систематизації міждисциплінарних складових, що впливають на розвиток даної функції. Проте формування аналітичного аспекту, пов'язаного з просторовим баченням, що поєднує всю фрагментарну інформацію створення конструктивних образів у просторі в єдину систему, до цього часу залишається не достатньо вивченим.

Аналіз проблеми свідчить про те, що найчастіше розглядаються питання підготовки вчителів до інтегрованого навчання, проте, особливості формування функції просторового бачення системно не розглянуті, вони представлені розрізнено, як окремі положення.

Мета статті – створення стратегії методологічної реконструкції міждисциплінарних зв'язків дизайнерських спеціальностей для надання педагогічній діяльності якісно нового рівня в рамках розвитку у студентів професійно необхідної функції просторового бачення.

Для забезпечення оптимальності композиційного рішення дизайнерських об'єктів необхідно враховувати їх пропорційність, тектонічність, ритмічність, масштабність, контрастність та пластичність, повторюваність та співвідпорядкованість. Функція та форма об'єкту повинна бути узгоджена з планом, макроструктурою та загальним простором. Дизайнерські об'єкти взаємодіють між собою, об'єднуються в комплекси, ансамблі, системи. Вони утворюють більш складні цілісні об'єкти, тому їх організація потребує перш за все гармонійного та цілісного бачення.

Дійсно, візуальна та смислова дизайнерська композиція відповідає вимогам сучасності, якщо вона є гармонійною системою. Грецьке поняття "harmonia" означає стрункість, співмірність, зваженість елементів системи. "Гармоничные системы обладают повышенной устойчивостью во времени и способностью к большему распространению в пространстве, а также и более эффективному функционированию" [3, с. 42]. Побачити, створити чи вдосконалити та гармонізувати композицію студенту виявляється неможливим, якщо особливості просторового бачення системно не сформовані і просторові уявлення представлені розрізнено, як окремі елементи. Практичне втілення функції просторового бачення сприяє розумінню механізмів просторових залежностей всіх форм та елементів дизайнерських композицій, які дозволяють координувати просторову організацію будь якої складності.

"Першочерговість реалізації основного принципу синтезу цілого – це точність рішення в макроструктурі, у великому, в цілому" – підкреслював В. А. Ганзен [3, с. 131]. Помилки в мікроструктурі, в деталях, на його думку, менш значущі для сприйняття гармонійно цілісного об'єкту. Отже, стає зрозумілим, що професійні компетенції студентів дизайнерських факультетів вимагають бачити проекти, які вони створюють, цілісно у просторі та у взаємозв'язку з оточуючим простором. Відповідно виникає педагогічна необхідність формування у студентів дизайнерських спеціальностей цілісного, тобто просторового бачення.

Аналіз досліджень відомих художників-педагогів дозволяє стверджувати, що поняттю "бачення" надається головна роль під час роботи з натурною постановкою. Так Г. В. Біда зазначав, "цільне бачення" і одночасне порівняння, не тільки дозволяє побачити тонові та колірні відношення природи, а і протидіє константному сприйняттю кольорів в умовах колірної освітлення або при віддаленні предметів [2, с. 160]. А. С. Риндін вважав, що вміння "бачити" в образотворчому процесі – це перш за все, вміння дати найбільш чітку та правильну оцінку якості природи [7, с. 38]. "Вміння бачити" А. Барщ сприймав як здатність людини сприймати форми картинної площини у трьох вимірах, тобто об'ємно. А. Зайцев вважав, що освітленість природи впливає на "бачення" художника і зумовлює характер світлових та колірних відношень в картині [4, с. 25]. З вищесказаного, ми можемо зробити висновок, що термін "бачити" кожний автор в образотворчому мистецтві використовував в різних значеннях,

але необхідність розвитку “бачення” підкреслював кожний.

На наш погляд, саме просторове бачення забезпечує всебічність отриманої інформації, що до об’єкту чи простору. Зміна педагогічної установки на формування даної функції, в рамках закладів освітньої системи, здатна позитивно вплинути на професійні якості дизайнерів. Проте, щоб процес озброєння студентів прийомами просторового бачення був ефективним, треба їх використовувати усвідомлено та всебічно.

Використання установки на формування функції просторового бачення під час проведення таких дисциплін, як рисунок, живопис, об’ємно-просторове 3-D моделювання стають вихідною передумовою для створення культури мислення майбутніх дизайнерів. В рамках взаємозв’язків програм та методичних підходів даних дисциплін, підвищення ролі просторового бачення та просторового мислення надасть якісно нового, вищого рівня навчальній діяльності.

Вивчення основ таких дисциплін як рисунок і живопис є складним пізнавальним процесом в якому провідне місце займає зорове сприйняття. Глибина та точність сприйняття просторових характеристик природи, осмисленість внутрішніх та зовнішніх взаємозв’язків накопичує досвід базових просторових понять. Професійно розвинуте зорове сприйняття дає можливість бачити у єдності різноманіття: форму, пропорції, колір та просторові відношення об’єктів, що досліджуються. П. П. Чистяков стверджував, що “по-настоящему, прежде всего надо научить глядеть на природу, это почти самое необходимое и довольно трудное” [5, с. 135]. Проблему розвитку і “постановки ока” того хто малює, як базове поняття у формуванні візуального сприйняття в образотворчій діяльності розглядав Є. Ф. Кузнецов [6]. Організація процесу сприйняття, спрямованого на навчання “бачити” в процесі образотворчої діяльності, присвяченні дослідження Ю. В. Коробко [5]. На нашу думку, безпосередньо робота з натурними постановками на заняттях з рисунку здатна трансформувати як поверховість зорових вражень, неточність візуальних оцінок та міркувань, так і житейське сприйняття дійсності на чітке просторове бачення та вільне конструювання у просторі. В процесі відтворення об’єкту найскладнішим процесом є перетворення заданого об’єкту в абстракцію, тобто створення моделі за допомогою умовних ліній побудови, що несуть в собі основні характерні ознаки об’єкту. Відсутність сформованого просторового бачення у студентів, виникає у результаті візуального копіювання об’єктів без всеохоплюючого аналізу, та у результаті імітації конструкції об’єктів при відсутності розуміння просторового взаємозв’язку конструктивних елементів.

Художні академії на дисциплінах “рисунок” та “живопис” мають задачу створення художнього образу на основі вивчених закономірностей реальної дійсності. Художники-педагоги дизайнерських факультетів на даних дисциплінах повинні мати за мету формування віщих абстракцій об’єктного змісту, формування та розвиток просторового бачення, що створює основну практичну базу для роботи з простором. Для розвитку цих якостей у дизайнерів середовища доречно ввести в програму дисципліну “скульптура”. Вона сприяє сприйняттю пластичних форм, підключає нові рецептори та створює нові нейронні зв’язки для формування просторового бачення, яке

починається, з одного боку, в онтогенезі власного досвіду, отриманого в повсякденному житті, а з другого, в перебудові та структуруванні вихідної бази сприйняття форм та простору.

В свою чергу переваги вивчення студентами дизайнерських факультетів програм, пов'язаних з 3-D моделюванням, полягають не тільки в покращенні професійних можливостей під час створення проєктів. Не викликає сумніву, що програми об'ємного моделювання створюють ідеальні умови для подальшого розвинення функції просторового бачення, оскільки вони підвищують швидкість побудови та перебудови образів, дозволяють спостерігати, аналізувати об'єкти і композицію в цілому у штучному просторі під різними кутами та з різної відстані. Саме оперування просторовими образами є найвищою сходинкою просторового мислення, що включає просторовий аналіз і синтез. Тому студенту важливо мати сформовану багаторівневу структуру просторових уявлень на базі реальних об'єктів та реального простору, що сформувалися на дисциплінах "рисунок" та "живопис". Не сформованість відповідних когнітивних передумов значно скорочують доступність розуміння абстрактних просторових відношень у комп'ютерному моделюванні. А професійна мова дизайнера пов'язана з просторовою інформацією, яка відтворюється через абстракції об'єктного змісту. О. С. Анісімов зазначав: "Обладая наглядностью, символные средства выступают более адекватным средством межпрофессиональной и даже межнациональной коммуникации" [1]. Тому вільне володіння просторовою лексикою опосередковано впливає на створення професійної комунікації та на основну компетенцію дизайнерів.

Комп'ютерні абстрактні образи більш наочні, вони дозволяють адекватно передавати зміст та управляти простором. Але вони більш важкі, наповнені певною інформацією, в наслідок особливої складності, уповільнюють швидкість мислення. У зв'язку з чим виникає логічна послідовність введення в систему знань студентів спочатку таких дисциплін, як рисунок та живопис з іншими установками та методологічними прийомами, що дозволяють дослідити, проаналізувати та сформулювати чіткі просторові уявлення. Об'ємно-просторове моделювання накопичує досвід, закріплює та розширює сформовані просторові уявлення. На базі вже сформованих абстрактних образів, 3-D моделювання розширює можливості формування просторового мислення та просторового бачення. Хоча, як вже було вище зазначено, обидва процеси тісно пов'язані між собою. Тому що просторове бачення не можливе без просторового мислення, так само, як і навпаки. Необхідною умовою є тільки постійне зростання ступеню складності просторових уявлень.

Власний педагогічний досвід дозволяє стверджувати, що багатофакторний підхід до відповідних умов формування певних навичок, або, як в даному випадку, функції просторового бачення, має максимальну перспективу. Інтегральний комплекс педагогічних методів та прийомів плюс коригувальний вплив викладача забезпечить найбільш сприятливі умови для формування функції просторового бачення.

Висновки. Питання просторового бачення для дизайнерів має аналітичний аспект, який полягає у певній стадіальній та локальній специфіці просторової свідомості. На нашу думку, дана концепція інтеграції не тільки

формує функцію просторового бачення а і оптимізує процес навчання в цілому. Вона перебудовує повсякденне сприйняття у студентів та розширює професійні можливості майбутніх дизайнерів. Таким чином, послідовна координація міжпредметних зв'язків та взаємопроникнення стратегічних цілей сприятиме істотній зміні якості освіти в цілому.

Перспективи подальших досліджень. У контексті окресленої проблеми потребують ґрунтовного дослідження, визначення шляхів та методологічного забезпечення процесу формування функції просторового бачення на перших етапах навчання на дизайнерських факультетах.

Використана література :

1. Анисимов О. С. Сто схем. 2013.
2. Беда Г. В. Основы изобразительной грамоты. Пособие для студентов худож.-граф. фак-тов. пед. ин-тов [Текст]. Москва : Просвещение, 1969. 239 с. : ил..
3. Гензен В. А. Восприятие целостных объектов. Ленинград : Ленингр. ун-та, 1975. 153 с.
4. Зайцев А. С. Наука о цвете и живопись. Москва : Искусство, 1986.
5. Коробко Ю. В. Формирование целенаправленного восприятия живописных качеств цвета в работе с натуры студентов художественно-графических факультетов : автореф. дис. ... докт. пед. наук. Москва, 2005. 32 с.
6. Кузнецов Е. Ф. Формирование визуального восприятия в изобразительной деятельности (на примере обучения студентов художественно-графических факультетов рисунку и живописи). Москва, 2008.
7. Рындин А. С. Живопись. Теория и практика : учебное пособие 2-е изд., перераб. и доп. Одесса : КП ОГТ. 288 с. с ил.
8. Чистяков П. П. Письма. Записные книжки. Воспоминания 1832–1919 [Текст] / сост. Э. Белютиным, Н. Молевой. Москва : Искусство, 1953. 590 с.

References :

- [1] Anisimov O. S. Sto shem. 2013.
- [2] Beda G. V. Osnovy izobrazitel'noy gramoty. Posobie dlya studentov hudozh.-graf fak-rov. ped. in-tov [Tekst]. Moskva : Prosveshenie, 1969. 239 s. : il..
- [3] Genzen V. A. Vospriyatye celostnyh obektov. Leningrad : Leningr. un-ta, 1975. 153 s.
- [4] Zajcev A. S. Nauka o cvete i zhivopis. Moskva : Iskusstvo, 1986.
- [5] Korobko Yu. V. Formirovaniye celenapravlennoy vospriyatya zhivopisnykh kachestv cveta v rabote s natury studentov hudozhestvenno-graficheskikh fakultetov : avtoref. dis. ... dokt. ped. nauk. Moskva, 2005. 32 s.
- [6] Kuznecov E. F. Formirovaniye vizualnogo vospriyatya v izobrazitel'noy deyatel'nosti (na primere obucheniya studentov hudozhestvenno-graficheskikh fakultetov risunku i zhivopisi). Moskva, 2008.
- [7] Ryndin A. S. Zhivopis. Teoriya i praktika : uchebnoye posobie 2-e izd., pererab. i dop. Odessa : KP OGT. 288 s. s il.
- [8] Chistyakov P. P. Pisma. Zapisnye knizhki. Vospominaniya 1832–1919 [Tekst] / sost. E. Belyutinym, N. Molevoj. Moskva : Iskusstvo, 1953. 590 s.

Подволоцкая Е. С. Роль междисциплинарных связей в формировании функции пространственного видения: проблемы и проектные предпосылки (на примере обучения студентов дизайнерских факультетов).

В статье рассматривается одна из ключевых проблем образования – необходимость взаимосвязи разных отраслей знаний ради существенных изменений ее качества. Автор анализирует необходимость трансформации методологических подходов как основных источников формирования профессиональных качеств, а также рассматривает необходимость междисциплинарных связей в динамике педагогических процессов. В том числе, исследует роль данных связей в формировании функции пространственного видения, как одно из условий для создания эффективного образования.

Ключевые слова: методологическая реконструкция, междисциплинарные связи, профессиональные возможности, функции пространственного видения.

PODVOLOTSKA OLENA. The role of interdisciplinary connections in the formation of the spatial visions function: problems and design prerequisites (for example, training students on design faculty).

The article considers one of the main problems of education - the need for the interconnection of different branches of knowledge cause of significant changes in its quality. The author analyzes the need of the methodological approaches transformation as the main sources of the professional qualities formation and considers the necessity of interdisciplinary connections in the dynamics of pedagogical processes. In particular, explore the role of these relationships in the spatial visions formation function, as one of the main conditions to the creation of the effective education system.

Keywords: methodological reorganization, interdisciplinary connections, professional possibility, spatial visions functions.

DOI: <https://doi.org/10.31392/NZ-npu-147.2020.18>

УДК 378:373.3]:37.041

Радюк І. В.

СТВОРЕННЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОГО СЕРЕДОВИЩА ЯК ПРОВІДНА ПЕДАГОГІЧНА УМОВА ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО САМООСВІТИ

Статтю присвячено питанню впливу науково-дослідницького середовища на формування у майбутніх учителів початкових класів готовності до самоосвіти. Проаналізовано погляди науковців на феномен середовища у системі професійної підготовки. Встановлено, що для ефективного формування у студентів самоосвітньої компетенції необхідна реалізація певних педагогічних умов, а саме: створення науково-дослідницького середовища у ЗВО; дослідницько-пошуковий характер навчання; мотивація навчально-дослідної самоосвітньої діяльності; професіоналізація цінностей самоосвіти; моніторинг самоосвітньої діяльності. Обґрунтовано доцільність формування готовності майбутніх учителів початкової школи до самоосвіти шляхом занурення в умови, максимально наближені до творчої, дослідницької діяльності педагога. Створення науково-дослідницького середовища забезпечується залученням студентів до науково-дослідної роботи з перших днів навчання шляхом підбору методів та форм навчання, відповідно до індивідуальних потреб та можливостей. Створення науково-дослідницького середовища забезпечує дієвість означених автором педагогічних умов та ефективність процесу формування готовності майбутніх учителів початкової школи до самоосвіти.

Ключові слова: самоосвіта, науково-дослідна робота, готовність до самоосвіти, науково-дослідницьке середовище, майбутні учителі початкової школи, педагогічні умови.

Динамічний розвиток суспільства, зростання об'ємів навчальної інформації, підвищення рівня мобільності громадян та реформування системи освіти призводить до невідповідності рівня професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи до сучасних освітянських вимог. Сучасному